

Індекс 98146

ЮНИЙ НАТУРАЛІСТ №3(44), 2020

Міністерство освіти і науки України,
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (НЕНЦ)

ПЕРЕХІД НА ЛІТНІЙ ЧАС

Перехід на літній час в Україні відбудеться у неділю з 28 на 29 березня. О 03:00 ми переведемо стрілки годинника на одну годину вперед. Тому вставати доведеться раніше. До речі, робити це вночі зовсім необов'язково, головне – не забути вранці. З електронними гаджетами все простіше – вони переводять годинник самостійно.

ДЛЯ ЧОГО ПЕРЕВОДЯТЬ ГОДИННИКИ НА ЛІТНІЙ ЧАС?

Уперше переводити годинник запропонували в 1784 році. Таке рішення ухвалив посол США у Франції Бенджамін Франклін з метою економії свічок. Проте винахід переходу саме на літній час приписують англійцю Вільяму Вільямсу.

В Україні почали переводити годинник з 1981 року. Переведення годинників на літній час почали здійснювати згідно з постановою Кабінету міністрів України від 13 травня 1996 року № 509 «Про порядок обчислення часу на території України».

Традиція переведення годинників уже понад століття хвилює різні країни, в тому числі й Україну. Спочатку головною метою переведення годинників на літній час вважалася економія енергетичних і паливних запасів країни за рахунок більш раціонального використання денного світла. У багатьох країнах літній час так і називається – «daylight saving time» (DST) – тобто час, що зберігає денне світло. Проте з часом економія стала абсолютно незначна – 1–3%.

На сьогоднішній день існує багато суперечок про доцільність зміни часу і його негативний вплив на здоров'я людей. Адже коли переводять годинники, людині необхідний певний період для адаптації і перебудови організму на новий ритм життя. Таким чином переведення годинників на літній час часто провокує перебої в режимі сну, збільшення втоми, зниження захисної реакції організму, прояв стресів. До того ж цей день припадає саме на сезон авітамінозу, коли організм ослаблений після зимового сезону.

Від переведення годинників відмовилися багато країн, такі як Бразилія, Китай, Японія, Ісландія, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Азербайджан, деякі штати США і більшість країн Африки.

В Україні вже кілька разів намагалися відмовитися від переведення годинників і реєстрували різні законопроекти, однак вони не одержали підтримку. На засіданні Європарламенту депутати проголосували за скасування практики переведення годинника, але тільки з 2021 року. Однак і це було не останнє голосування, а лише єдина позиція, яка стала основою дискусії в Європарламенті. Вважається, що адаптованим часом для жителів України є постійний зимовий час, а переведення годинників на літній – негативно позначається на здоров'ї.

ЯК МІНІМІЗУВАТИ НАСЛІДКИ ПЕРЕВЕДЕННЯ ГОДИННИКІВ?

Під час переведення годинників у людини порушується сон і це тягне за собою масу інших незручностей і проявів – неможливість сконцентруватися, підвищена стомлюваність, стрес, депресивні настрої, збивається графік харчування, підвищується дратівливість. Як мінімум, один тиждень українці скаржаться на головні болі, стрибки тиску, млявість і навіть загострення психологічного характеру. Навесні переведення часу відчувається більш важко через те, що це період перебудови організму, зниження імунітету і браку вітамінів.

Стандартні рекомендації лікарів на цей період: вирівняти графік сну, за тиждень до переведення годинників старатися на 15 хвилин раніше лягати спати і пробуджуватися. Також допоможуть прогулянки на свіжому повітрі, особливо в денний час. Важливі справи, фізичні навантаження і далекі поїздки краще перенести на тиждень. У раціон харчування додати більше фруктів і овочів і не перевантажувати організм важкою та жирною їжею, алкоголем і великою кількістю солодкого. Тим, у кого є хронічні захворювання – тримати під руками необхідні ліки та проконсультуватися з лікарем.

Марина КРИВОШАПКО

ЦІКАВИНКИ

ЗБЕРІГАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В МІКРОБАХ

Дослідники вже давно замислюються над способом, який допоміг би зберегти накопичені людством знання і передати їх нащадкам. Учений з Гарвардського університету і художник за сумісництвом Джо Девіс (Joe Davis) пропонує шифрувати дані в ДНК, зокрема, в ДНК мікроба Halobacterium salinarum. Цей мікроорганізм майже неможливо вбити, він витримує тривалу посуху, екстремальні температури та інтенсивне випромінювання. Девіс підтвердив суперздатності мікроба, піддавши його впливу отруйного газу в лабораторії, після якого організм вижив. Це робить Halobacterium salinarum ідеальною капсулою часу. В рамках дослідження Девіс створив два 3D-об'єкти. Інформацію про ці предмети дослідники зашифрували в генах мікроба.

БУДІВЕЛЬНЕСМІТТЯУСПІШНОЗАРЕКОМЕНДУВАЛОСЕБЕ ЯК СИРОВИНУ ДЛЯ ДОРІГ

Дослідження було проведено за участю компанії PLODER UICESA, підрядника проекту будівництва шосе, і за підтримки AENA та Агентства водних ресурсів Guadalquivir, власника дороги. Одна ділянка дороги була побудована із матеріалів, які зазвичай використовуються для подібних будівельних проєктів. На експериментальній ділянці дороги використовувалися два види перероблених матеріалів: змішані заповнювачі зі стін і конструкцій будинків і заповнювачі з бетону, які надходили з фундаментів будинків. Перероблені матеріали потрібно використовувати тільки із заводів, які можуть гарантувати якість своєї роботи. «Властивості поверхні дороги були збережені в обох випадках», – запевняє дослідник.

При знесенні будівель утворюється велика кількість матеріалів, які зазвичай потрапляють на звалища. Європейські правила 2020 року про відходи роблять обов'язковим перероблення 70% відходів будівництва та знесення. Однак, Іспанія дуже далеко від цієї мети, маючи лише 40% коефіцієнта перероблювання. Дане дослідження закладає наукову основу, щоб почати працювати в цьому напрямку.

НОВІРУКАВИЧКИПЕРЕКЛАДАЮТЬМОВУЖЕСТІВВАУДІО

Дослідник з Кенії представив нові рукавиці, які перекладають мову жестів в аудіо. Він впевнений, що пристрій може зруйнувати комунікаційні бар'єри для людей з вадою слуху.

Дослідник зосередився на мові жестів, тому що з її інтерпретацією пов'язані відразу кілька проблем: у світі використовується близько 138–300 різних типів мови жестів, але більшість людей їх не розуміє; новий пристрій може допомогти усунути комунікаційний бар'єр, який відчувають люди з вадами слуху.

Для цього 25-річний незалежний вчений Рой Аллела представив рукавички Sign-IO, які можуть переводити рухи рук в мову, щоб люди з вадами слуху могли спілкуватися навіть з тими, хто не розуміє мову жестів.

«Ми інтегрували пристрій в мобільний додаток. Всередині є кілька налаштувань, які будуть зрозумілі кожному», – зазначив Аллела. У майбутньому він додасть ще кілька налаштувань, щоб кожен міг адаптувати рукавички під себе (голос, швидкість тощо). Рукавички Sign-IO оснащені датчиками, встановленими на кожному з п'яти пальців для визначення рухів, у тому числі мірою зігнутого пальця. За словами Аллели, рукавички поки розпізнають 93% жестів.

ЗБЕРІГАННЯ ЕНЕРГІЇ У НЕДОЇДЕНИХ ФРУКТАХ

Учені з Австралії запропонували зберегти енергію в недоїдених фруктах, тобто використовувати їх як конденсатори.

Конденсатори – це пристрої для накопичення заряду та енергії електричного поля. Спираючись на попередні дослідження, пов'язані з кавунами та іншими продуктами, інженери змогли знайти спосіб створити з джекфрута і дуріана ультраконденсатори з високими енергетичними показниками. Вони перетворили нез'їдені фрукти в аерогель – ультралегкий та пористий матеріал. Цей гель зміг накопичувати заряд і віддавати його. Фахівці вважають цей метод придатним для створення батарей майбутнього. Варто зазначити, що властивості створених ультраконденсаторів залежать від розміру фрукта.

Підготувала Ольга ІЛЬКІВ

КОРОНАВІРУС – ЩО МИ ПОВИННІ ЗНАТИ?

Поява і поширення уханського вірусу стали топ-темами останніх тижнів. Інформація постійно оновлюється в ЗМІ, месенджерах та соціальних мережах. Разом з достовірними даними ширяться безліч чуток і фейків. У статті – найпопулярніші питання про новий коронавірус і відповіді.

ЩО ТАКЕ НОВИЙ КОРОНАВІРУС?

Коронавіруси – це велика родина респіраторних вірусів, що можуть спричинити захворювання: від звичайної застуди до тяжкого гострого респіраторного синдрому. Новий коронавірус – це, передусім, зоонозна інфекція. Тобто вона може передаватися від тварини до людини. Зазвичай, такі віруси не несуть загрози для людей. Проте коронавіруси можуть швидко мутувати та ставати небезпечними. Так, наприклад, вірус SARS-CoV у 2002–2003 роках викликав спалахи гострого респіраторного синдрому, а вірус MERS-CoV у 2012 році спричиняв близькосхідний респіраторний синдром.

Вірус 2019-nCoV вперше зафіксували в китайському місті Ухань у грудні 2019 року.

Тоді більшість людей, уражених новим вірусом, були пов'язані з ринком в цьому місті, де продають продукти, тварин тощо. Проте на сьогодні вірус передається повітряно-крапельним шляхом від людини до людини.

Новий штам коронавірусу може викликати тяжку форму пневмонії. Перебіг хвороби залежить від імунітету людини. Більшість людей, які померли внаслідок зараження вірусом, мали проблеми зі здоров'ям. Серед померлих – багато людей літнього віку з хронічними захворюваннями.

Основне занепокоєння викликає діапазон вираженості симптомів: деякі люди мають легкі симптоми, інші – тяжко хворіють. Це ускладнює встановлення справжньої кількості заражених та швидкості передачі вірусу від людини до людини.

Найпоширенішими симптомами є головний біль, кашель, лихоманка та ускладнення дихання, в деяких випадках – діарея або кон'юнктивіт. Інкубаційний період триває від 2 днів до 2 тижнів.

ЯК ДОВГО ВІРУС ЖИВЕ НА ПОВЕРХНЯХ?

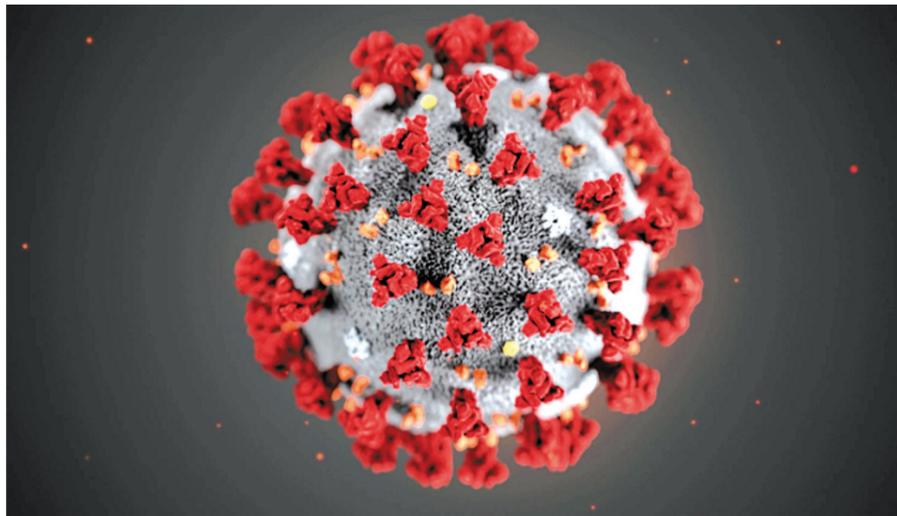
За попередньою інформацією, вірус може виживати на поверхнях лише протягом декількох годин. Прості дезінфікуючі засоби можуть вбити його, унеможлививши зараження людей.

ЧИ БЕЗПЕЧНО ОТРИМУВАТИ ПОСИЛКИ З КИТАЮ?

Так, цілком. Неможливо заразитися новим коронавірусом через посылку. ВООЗ не рекомендує жодних обмежень по торгівлі та переміщенні товарів з Китаю. Доставка поштових відправлень з Китаю та в Китай здійснюється у штатному режимі.

ЧИ ПЕРЕДАЄТЬСЯ ВІРУС 2019-NCOV ЧЕРЕЗ ФРУКТИ?

Уже кілька тижнів поширюється інформація про небезпеку бананів. Але немає ніяких даних, котрі пов'язували б новий коронавірус та фрукти. Фрукти – непридатне середовище для тривалого виживання вірусу. Ймовірність того, що вірус зможе існувати поза організмом більше 2 діб, зводиться майже до нуля. Нагадаємо, що фрукти необхідно ретельно мити, тому заразитися через банани неможливо.

ЯК ЗАХИСТИТИСЯ ВІД НОВОГО КОРОНАВІРУСУ?

Паніка у медіа та соціальних мережах створили підґрунтя для маніпуляцій та поширення фейків. Багато компаній пропонують товари, медичні препарати, БАДи чи навіть вакцини, що мають вас захистити від нового вірусу. Проте наразі специфічного лікування та вакцини від уханського коронавірусу не існує.

Також не захищають від коронавірусу 2019-nCoV:

- **Захисні маски.** Маски варто одягати людям, що вже захворіли, для зниження ризику зараження інших в закритих приміщеннях. На вулиці маски неефективні.
- **БАДи та гомеопатія.** Ефективність цих препаратів не доведена, тому вони не здатні захистити від нового коронавірусу.

- **Імуномодулятори.** Такі лікарські засоби може призначити лише лікар.

- **Цибуля, часник, алкоголь та інші засоби «народної медицини».** Немає жодного наукового обґрунтування ефективності цих засобів. Алкоголь навпаки пригнічує імунну систему і послаблює організм, ускладнюючи процес боротьби з вірусом.

Щоб зробити себе менш вразливим до вірусів, завжди дотримуйтеся таких рекомендацій:

- **Ретельна гігієна.** Регулярно мийте руки, особливо після контакту з металевими поверхнями у громадських місцях, при отриманні решти баннотами чи монетами, перебування у громадському транспорті. Намагайтеся не торкатися немитими руками губ, носа та очей. Чхайте та кашляйте у серветку чи згнутий рукав. 1–2 рази на день для дезінфекції рук варто застосовувати будь-які місцеві антисептики (*Стерилліум, Біолонг, Бацілол, Манорм, АХД-2000, Сілія, Кутасепт*). Але пам'ятайте, що надто часта дезінфекція може призвести до подразнення шкіри. Вологе прибирання у приміщеннях також дуже важливе, в епідемічний період бажано проводити його мінімум 1 раз на день.

- **Безпека харчування.** Зверніть увагу на чистоту продуктів, намагайтеся уникнути вживання сирих або недостатньо термічно оброблених продуктів тваринного походження (*наприклад, суси, сирого м'яса і т.д.*).

- **Менше шкідливих звичок,** які негативно впливають на захисні властивості слизових оболонок верхніх дихальних шляхів і призводять до їх тривалого подразнення.

- **Правильне харчування.** Організм, який отримує необхідні поживні речовини, краще бореться з інфекціями. А якщо людина харчується фаст-фудом, зловживає жирною та смаженою їжею, це впливає як на густину крові (*внаслідок чого сповільнюється транспорт лейкоцитів до слизових оболонок*), так і на переважаність видільних систем (*зокрема, нирки, печінку, органи шлунково-кишкового тракту*), внаслідок чого знижується швидкість метаболічних процесів у організмі і, відповідно, слабшає його захист. Тому – більше фруктів та овочів у раціоні.

- **Регулярна фізична активність.** Фізичні вправи (*особливо на свіжому повітрі*) – чудовий спосіб активізувати кровообіг, наситити організм киснем і простимулювати захисні властивості слизових оболонок.

- **Рясне пиття.** Намагайтеся пити чисту воду, але невеликими порціями, щоб не розтягувати шлунок. Вода повинна бути не гарячою і не холодною, щоб не подразнювати слизові.

- **Полоскання горла, промивання носа.** 1 раз на день ввечері рекомендується очищати слизові, щоб попередити розмноження патогенної мікрофлори.

- **Залишайтеся вдома при перших симптомах захворювання і зразу зверніться до лікаря.** Намагайтеся звести контакти до мінімуму. Вдома, щоб не заразити родину, надягайте маску, регулярно провітрюйте приміщення, 1 раз на день робіть вологе прибирання. У хворого має бути індивідуальний рушник, посуд та столові прибори.

- **Не носіть маску на вулиці.** Вашим слизовим потрібне чисте повітря, а не завис власного слизу, що накопичується під маскою. Надягайте маску, коли ви хворі – так ви зменшите ризики для оточення.

- **Не займайтеся самолікуванням.** Кожен випадок захворювання одночасно і типовий (*залежить від типу інфекції*), і унікальний (*розвивається в унікальному організмі, зі своїми хронічними захворюваннями, станом імунної системи, особливостями обміну речовин*). Тому при першій же можливості намагайтеся проконсультуватися у медичного спеціаліста, якому довіряєте.

ХТО ПОВИНЕН НОСИТИ ЗАХИСНУ МАСКУ, ЩОБ ЗМЕНШИТИ РИЗИК РОЗВИТКУ ЗАХВОРЮВАННЯ?

Захисна маска може допомогти обмежити поширення деяких інфекційних захворювань дихальної системи. **Однак виключно застосування маски не гарантує захист від зараження.** Користування маскою необхідно поєднувати з іншими методами профілактики інфекції, тобто дотримуватися гігієни рук і дихальної системи та уникати близького контакту – знаходитись на відстані як мінімум 1 метр від інших осіб.

Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (ВООЗ) рекомендує раціонально користуватись захисними масками, щоб запобігти непотрібному марнуванню матеріалу та потенційному неправильному використанню масок. Це означає наступне: маски повинні використовувати особи, що мають симптоми з боку дихальної системи (*наприклад, кашель або чхання*), у яких підозрюється зараження коронавірусом зі слабо-вираженими симптомами, або які піклуються про хворих із підозрою на зараження коронавірусом.

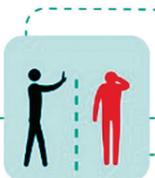
Застосування масок, виготовлених із тканини (бавовни, марлі) не рекомендується.

ЯК ЗМЕНШИТИ РИЗИК ІНФІКУВАННЯ НА КОРОНАВІРУС?

Часто і ретельно мийте руки водою і милом протягом щонайменше 20 секунд.

Якщо немає можливості помити руки, використовуйте спиртвмістний антисептик для рук.

Уникайте тісного контакту з хворими людьми та натовпом.

Не торкайтеся брудними руками очей, носа чи рота.

Використовуйте захисну маску обов'язково, якщо захворіли і маєте респіраторні симптоми (кашель, нежить), а також перебуваючи в місцях скупчення людей для додаткового захисту. Змінюйте її кожні 4 години.

Вживайте у їжу продукти тваринного походження, які пройшли належну термічну обробку (м'ясо, риба, яйця).

Якщо захворіли, не займайтеся самолікуванням, зверніться по кваліфіковану медичну допомогу.

ТВАРИНИ УКРАЇНИ, ЯКИМ ПОТРІБЕН ЗАХИСТ

Сьогодні ми розглянемо дуже цікаву і важливу тему про тварин, які живуть в лісах нашої України і через діяльність людини, а саме полювання, браконьерство, вирубку лісів, забруднення ґрунтів, потребують захисту. Більшість з них занесена до Червоної книги України.

Тож давайте знайомитись!

ЇЖАК ВУХАТИЙ

Ці милі їжачки мають статус зникаючих. Експерти допускають, що на території України їх лише кілька десятків особин.

КІТ ЛІСОВИЙ

Це вам не розпечений домашній котик. Лісовий кіт — справжній витривалий мисливець, який вполює здобич і витримає люті морози. Також він відрізняється від домашнього кота більшими розмірами і відносно коротким хвостом. Лісовий кіт водиться у лісах Карпат, Вінницької, Кіровоградської та Одеської областей. Тварини часто гинуть під час полювання та у браконьерських пастках.

ЗУБР

Врятувати зубрів у дикій природі, на жаль, не вдалося. Цих унікальних тварин можна побачити лише у спеціальних господарствах.

Зубри зникли з дикої природи, зокрема, через полювання. За останні 20 років ця тварина зникла в Україні у багатьох місцях, де раніше була відновлена.

ЖУК-ОЛЕНЬ

Цього жука не сплутаєш із жодним іншим. До слова, його роги — це зовсім не роги, а дуже розвинені верхні щелепи.

Спершу жук-олень був звичайним видом по всій території Європи, однак зараз його популяція постійно зменшується. Жукам-оленям загрожує вимирання, адже зменшується кількість старих дерев, а молоді посадки не придатні для харчування та розмноження цього рідкісного жука.

ГРИФ ЧОРНИЙ

В Україні чорні грифи трапляються лише в Криму. Останнє видання Червоної книги України (2009 року) вказує, що популяція на нашій території цих птахів — не більше 50 особин.

САЛАМАНДРА ВОГНЯНА

Мандруючи Карпатами, уважно дивіться під ноги, бо стежкою може прошмигнути вогняна саламандра. Її легко впізнати за неординарним забарвленням — чорне тіло з жовтими плямами.

ВЕДМІДЬ БУРИЙ

В Україні бурий ведмідь водиться в Карпатах, хоч може забрести і в ліси на півночі Чернігівської та Сумської областей. Загалом в Україні не більше 300 особин, і на тварин досі полюють браконьєри.

ВУХАНЬ АВСТРІЙСЬКИЙ

Вухань австрійський — це вид кажанів з великими вухами. В Україні ці рідкісні тварини під охороною в заповідниках Карпатського регіону, Розточчя, Поділля і Криму.

Якщо колись побачите, що на вас летить вухастий кажан — не лякайтеся, адже ця тварина налякана ще більше і потребує піклування.

ГЛУШЕЦЬ (ГЛУХАР)

Цей красень — один із найбільших птахів Українських Карпат. Глухарі занесені до Червоної книги України, але це не заважає браконьєрам полювати на них.

Також на зниження популяції впливає вирубування лісів, випасання великої рогатої худоби і навіть туризм у місцях висиджування маленьких пташенят.

ГОРНОСТАЙ

Горностай — це маленька пухнаста та прудка тваринка з красивим хутром, яке влітку стає коричнево-жовтуватим-сірим, а взимку — білим. Горностаї стали жертвами модної індустрії — з їхнього щільного і м'якого хутра і досі виготовляють шуби.

В Україні ці милі тваринки під охороною держави, їх включено до Червоної книги України, і полювання на них заборонене навіть з метою дослідження.

ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ

Чорного лелеку не так легко зустріти в природі, бо він, попри те, що рідкісний, веде потайний спосіб життя і намагається уникати людей. Загалом в Україні цих птахів близько 400–450 пар.

Чорні лелеки гніздяться на Поліссі та в Карпатському регіоні.

ЖОЛУДНИЦЯ ЄВРОПЕЙСЬКА

Маленький гризун з велетенськими очима. Жолудниця водиться у лісах (хвойних, листяних та мішаних), хоча іноді зустрічається в садах і городах.

СИПУХА

Ви боїтесь сов, їхніх величезних очей та моторошного крику? Якщо так, то дарма. Сови, зокрема, регулюють кількість гризунів, які завдають шкоди господарствам.

Один із видів сов, які водяться в Україні, — це сипуха. Рідкісний птах гніздиться в західних і центральних областях України. В Україні налічується близько 30 пар цього виду.

РИСЬ

Рись стала жертвою модної індустрії. На цих довершених та граціозних тварин тривалий час полювали заради хутра. Зараз ці хижі коти рідкісні в Україні: у Карпатах — близько 350–400 особин, а на Поліссі — до 80–90.

ПОЛОЗ ЛЕОПАРДОВИЙ

Це надзвичайно красива і така ж рідкісна неотруйна змія, яка має статус зникаючого виду. Якщо вам пощастить зустріти цього плазуна, то лише в кримських заповідниках, і то не щороку.

На сьогодні це все! Сподіваюся вам було цікаво. Бережіть природу, адже це безцінний скарб, який потрібно зберегти для нас і наступних поколінь.

О.Я. ТУР

ЗУСТРІЧ КОМАНДИ ПРОЄКТУ «EU4YOUTH: «ШКІЛЬНИЙ САД» З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

З метою ознайомлення і популяризації молодим людям, які проживають у сільській місцевості, та розширення на всю Україну проекту міжнародної технічної допомоги Європейського союзу «Мережа виробничих інкубаторів «Шкільний сад», який розпочав свою роботу в Україні у 2019 році, завдяки БО «Грін Крос Україна» відбулася зустріч команди проекту «EU4Youth: «Шкільний сад» з учнівською молоддю, яка представляла свої школи та населені пункти на Всеукраїнському конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного профілю (18–20 лютого, НЕНЦ).

Конкурс проводиться з метою залучення учнівської молоді до винахідницької та раціоналізаторської діяльності, в результаті чого їхні винаходи повинні мати позитивний економічний ефект та сприяти покращенню стану природного середовища.

Зустріч відбулася 19 лютого 2020 року, в рамках постерного захисту їхніх винахідницьких та раціоналізаторських проєктів в Національному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді (м. Київ).

Командою проєкту «Шкільний сад» було заслухано їхні виступи, обговорено основні проблеми та стратегії розвитку з певних питань. Зацікавленість викликали деякі роботи представлені в секціях: «сільськогосподарське дослідництво та винахідництво» і «екологічно безпечні технології та прикладна екологія». Зокрема:

— «Продуктивність сортів Бамії» (нова овочева культура, що має високий вміст білка та високий рівень рентабельності при вирощуванні — 83,4%);

— «Виробництво товарів для дому з натуральної сировини» (вирощування *Luffa cylindrica* та виробництво еко-товарів з неї як для дому, так і для продажу);

— Екологічний проєкт «Чисте село — здорові люди» (сортування сміття по різних контейнерах, до якого залучили місцеву громаду (фінансова допомога для виготовлення контейнерів) і вже залучають районну громаду. А також налагодили пошив господарських сумок із вторсировини).

Учасникам конкурсу надана інформація з діяльності БО «Грін Крос Україна» та проєкту «EU4Youth:

«Шкільний сад», націлено увагу присутніх на те, що цей проєкт направлений на підтримку та розвиток сучасного підприємництва, професійного і соціального росту молоді в сільських населених пунктах.

GSU

ЗЕЛЕНА АПТЕКА. КОРИСТЬ ТА ШКОДА НАРОДНОЇ МЕДИЦИНИ

Лікує хвороби лікар, але цілює природа.

Гіппократ, лікар Стародавньої Греції

Історія лікування травами має, певно, такий самий вік, як і історія людства. Споконвіку наші предки користувалися цілющими властивостями природи. І, головне, природа ніколи не відмовляла їм. Вона завжди підказувала, як можна зіцелитися. Багато дикорослих рослин, які застосовувались в народній медицині, полегшували страждання хворих, сприяли їхньому одужанню. Так поступово почала розвиватись народна медицина.

Лікарські рослини можна знайти буквально скрізь: у полі, на лузі, у лісі, на болоті, у саду. Вони — найбільше диво природи, царство краси і наше цілюще багатство. Історія траволікування налічує не сотні, а тисячі років, і лікарські рослини археологи знаходили навіть на стоянках первісної людини. Колись існувало багато повір'їв, пов'язаних з лікарськими рослинами. Наприклад, люди вірили, що тільки казкові красуні — дівчата, які ходять в горах, знають про лікувальну силу кожної рослини і передають «секрети» лікування лише ворожбитам. Якщо секрет стане загальновідомим, рослина втратить свою цілющу силу. Знання про лікарські рослини передавалися з покоління в покоління, а зі створенням писемності з'явилися і перші книги, трактати про використання лікарських трав для лікування. На роль траволікування та раціонального використання лікарських рослин звертають увагу і понині.

Народна медицина хороша в лікуванні далеко не всіх захворювань. Тим більше, якщо хвороба загрожує життю людини, то потрібно вдаватися до прогресивно-сучасних методів лікування. Наприклад, такі захворювання як: перелом, інфаркт, апендицит — фітотерапією не лікуються.

Ще один недолік лікування травами — відсутність дозування. При самостійному неправильному дозуванні можна заподіяти шкоду власному здоров'ю. Ризик отруєння, якщо трави збираються самостійно, а не купуються в аптеці.

Взаємодія фітотерапії з традиційними лікарськими препаратами не завжди піде на користь пацієнту, тому

перед застосуванням слід обов'язково проконсультуватися з лікарем.

Пам'ятайте: нешкідливі на перший погляд трави — не завжди дієві ліки. У виборі і застосуванні слід бути уважним. Фітотерапія має як переваги, так і недоліки. За допомогою нетрадиційної медицини можна зміцнити свій організм, допомогти відновленню здоров'я, а можна і завдати шкоди!

Давайте ознайомимось із відомими нам лікарськими рослинами та їхніми властивостями.

ПАМ'ЯТКА ЗБИРАЧЕВІ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

Лікарські трави зберігають свої цілющі властивості недовго. Кора, корені — 3–4 роки, листки, трава — 1–2 роки. Отже, не заготовляй трави про запас! Збирати лікарські рослини можна тільки в суху погоду, краще зранку, після того як підсохне роса.

Сушити — в теплом, добре провітрюваному приміщенні: на горіщі чи під навісом.

Серед лікарських рослин є і отруйні, а тому не можна торкатися губ, носа, очей, не вимивши добре руки. Збираючи лікарські рослини, пам'ятай, що не тільки тобі одному вони потрібні. Вони потрібні багатьом людям сьогодні, завтра, через рік, завжди.

*Зелена аптека —
це трави і квіти,
що в кошик збирають
Дорослі і діти.
Зелена аптека,
що бачим навкруг,
це наш помічник
І хороший наш друг.*

Н.О. СОНІЧ

ПОДОРОЖНИК

Листки цієї рослини прикладають при опіках, укусах комах, на ривах. Свіжим соком із листків лікують рани.

РОМАШКА

Відваром ромашки промивають рани, очі, вуха, полощуть горло. Його п'ють як чай, коли болить горло і живіт або при кашлі.

КОНВАЛІЯ

Ця рослина лікує серце. Але без поради лікаря пити не можна, бо рослина отруйна.

ЗВІРОБІЙ

Це трава від 99 хвороб. Добре допомагає при грипі, ангіні, лікує розлади шлунка, головний біль.

ЛИПА

Цвіт сушать, варять і п'ють як чай. Цей напій знижує температуру тіла людини при простуді.

КРОПИВА

Ця рослина зупиняє кровотечі, заживляє рани. А ще вона зміцнює волосся. Її додають до страв.

КУЛЬБАБА

Цю рослину вважають «еліксиром життя». Із неї готують салати. Настій кульбаби — чудовий засіб від опіків.

МАТИ Й МАЧУХА

Ця рослина допомагає при простуді і сильному кашлі. Свіжі листки можна прикладати до ран.

ШИПШИНА

Чай із шипшини покращує роботу серця, додає сили. Олія з рослини швидко заживляє рани.

ЧИСТОТІЛ

Відваром цієї рослини лікують рани на тілі, виводять бородавки.

М'ЯТА

З неї готують заспокійливі чаї.

КАЛИНА

Ця рослина багата на вітамін С. Соком калини лікують простуду, алергію. Ягоди калини знижують тиск. На свята печуть пиріжки з калиною, готують квас, варять кисіль і варення.

ДЕРЕВА-ДОВГОЖИТЕЛІ ГАЛИЧНИНИ

Розглядається роль старовікових дерев як унікальних пам'яток природи, відмічено окремі найстаріші дерева в Україні та за кордоном. Серед насаджень старовинних парків Львівської області виділено дерева-довгожителі і зазначено їхні основні таксаційні показники — вік, діаметр, висоту. Сформульовано також принципи положення щодо оптимального використання паркових насаджень і шляхи збереження цінних дерев.

В українського поета Є. Гуцала є такі рядки:
*Словник природи — золота скарбниця,
Словник природи — невичерпний зміст,
Довершеність сюжетних композицій,
Краса і врода семантичних гнізд.*

Саме під час спілкування з природою, на думку поета, можна досягнути все її багатство, красу і велич. І саме старі величні дерева-старожили, які зростають як у природних лісах, так і в рукотворних парках, несуть на собі відбиток багатьох поколінь і свідчення про минуле.

Відомо, що найбільш довговічним деревом в Україні вважається тис ягідний.

Вік цього релікта може досягати чотири тисячі років. У нашій країні найбільший осередок тису — Княздвірський резерват в околицях Коломиї в Івано-Франківській області, площею 206 га. Одним з найстаріших парків України є львівський парк ім. Івана Франка, закладений в XVI ст. Основний склад насаджень парку — дуб, ясен, клен гостролистий, гірकोкаштан. Пізніше в нього було введено багато екзотичних порід, але основу ландшафту і тепер становлять вікові дуби, ясени і клени, що досягли 200–250-річного віку. Середня висота цих дерев становить 25–28 м, діаметр стовбура 130–150 см, а проекція крони коливається в межах 20–25 м.

У насадженнях Стрийського парку, що є пам'яткою садово-паркового мистецтва державного значення, виявлено дерева, які були свідками закладання цього парку. Так, біля ставка зростає потужний екземпляр ясен звичайного, діаметр якого 1,28 м, висота 22 м. Поблизу нього, на партерному газоні солітер — бук лісовий форма пурпурнолиста, заввишки 28 м і діаметром 1,2 м.

Крокуючи долиною, натрапляємо на ще двох старожилів — клен сріблястий (висота 26 м, діаметр 1,02 м) і липа крупнолиста заввишки 27 м, стовбур якої на висоті 1,1 м роздвоюється; діаметр одного стовбура 0,62 м, другого — 0,7 м. У кінці долини, на перетині паркових доріжок зростає група з трьох буків, середня висота яких становить 35 м, середній діаметр — 0,85 м.

Найстарішим деревом Стрийського парку є потужний дуб, який зростає на підйомі до горішньої тераси. Діаметр його становить 1,53 м, висота — 20 м, однак через поганий санітарний стан верхівка постійно обламається, тому визначити точну висоту практично неможливо. Найбільший діаметр серед дерев парку має тополя біла, окружність якої 5,4 м (діаметр 1,72 м).

Заслугове на увагу Ботанічний сад Львівського державного університету ім. Івана Франка, заснований у 1852 р. на базі вже старого парку колишнього єзуїтського монастиря. У ботанічному саду з тих часів збереглася значна частина дерев, серед яких, як свідчать архівні дані, ще донедавна зростає один величезний екземпляр липи крупнолистої (*Tilia platyphyllos*) у віці 400–500 років. Діаметр стовбура цієї липи сягає до 2,5 м. В тому ж саду є екземпляр липи дрібнолистої (*Tilia cordata*) з діаметром стовбура 1,5 м і тополі білої з окружністю стовбура 4,5 м та висотою 22 м.

У парку ботанічного саду, що знаходиться на вул. Кирила і Мефодія, виявлено такі старі дерева: горіх чорний (діаметром 1,27 м), бук лісовий (0,92 м), сосна Веймутова (0,86 м), модрина європейська (0,8 м), дуб звичайний (діаметром 1,05 та 0,89 м).

На території садиби-музею М. Грушевського, що знаходиться на вул. Івана Франка, 156 у Львові, виявлено екземпляр бука лісового, діаметром 1,1 м. На цій же вулиці знаходиться собор Софії (1594 р.), поблизу якого на схилах зростають старі екземпляри бука лісового (близько 12 шт.), діаметр яких становить 0,84–1,18 м.

Досить цікавою пам'яткою садово-паркового мистецтва є дендрарій Українського держав-

ного лісотехнічного університету, розташований на вул. О. Кобилянської.

Історія цього дендрарію почалася із заснування Крайової лісової школи в 1874 р. Лісова школа спочатку розміщувалася в будинку на вул. Святого Миколая (нині акад. М. Грушевського). Там же вперше було висаджено три деревця дуба звичайного, один з котрих був залишений потім як деревопам'ятка.

Згодом на території лісової школи стало тісно і цей навчальний заклад перенесли до колишньої садиби Мілашевських на вул. Зіблікевича (нині Івана Франка). Територія садиби була зайнята фруктовим садом. Від вулиці Святого Марка (нині О. Кобилянської) росли грецький горіх, досить старий граб та чорна тополя, сильно уражена омелою. На той час перед фасадом будинку були дві 40...50-річні модрина європейська, які збереглися до наших днів. Територію садиби вдало розпланував інспектор міських садів А. Рерінг. Було проведено пересадку деяких дерев з попередньої території лісової школи. Першим перенесеним деревом був уже згаданий пам'ятковий дуб, котрий і донині зберігся в центральній частині дендрарію. Недалеко від парадної брами (від вул. Івана Франка) висаджене тюльпанове дерево, яке зростає тут з 1877 року, коли зламаний 3-річний саджанець перенесли до дендрарію, де він росте донині. Навпроти входу в навчальний корпус зростає багряник японський, який на сьогодні займає тут домінуюче положення і вважається найстарішим екземпляром на Заході України.

Тому слід сказати, що старі дерева в будь-якому парку є цінним компонентом і потребують особливої уваги та охорони. Встановлення в парку суворого режиму, регулювання кількості відвідувачів і заборона руху поза дорожньою та стежковою сіткою може значно покращити стан насаджень і попередити їхню передчасну загибель. Старі дерева, пошкоджені шкідниками та хворобами, необхідно лікувати, вживати заходів, спрямованих на їхню консервацію, тобто пломбувати дулла та усувати механічні пошкодження.

К.В. ЯБЛОНСЬКА

ЯКЩО ЧОРНИЙ КІТ ПЕРЕБІГ ДОРОГУ ТУДИ І НАЗАД, ВІН ПОДВОІВ ПОКАРАННЯ ЧИ СКАСУВАВ СВОЄ РІШЕННЯ?

Більше третини українців вірять у прикмети — ірраціональні правила, які нібито можуть позитивно чи негативно впливати на життя. Я вирішив на собі перевірити, чи дійсно забобони мають силу, і прожив місяць, систематично порушуючи якнайбільше прикмет. Ось що з цього вийшло.

Першого числа я прокинувся, пішов у ванну і трохи розплекав воду. Потім кілька разів цілеспрямовано випустив мокре мило з долонь. Перейшов на кухню і пограв з ножом. Після цього трошки поспівав перед сніданком і посміявся, власне, під час їжі. Таким чином я порушив за один ранок п'ять забобонів, що обіцяло мені хвороби, сварки з близькими й інші життєві трагедії. Моїм завданням на місяць було порушити їх якомога більше і подивитися, чи перетвориться через це моє життя на пекло.

Ще до початку цього експерименту я прошерстив безліч сайтів з назвами на кшталт «Прикмети онлайн», «Самопроцесінг: форум психологів», щоб виписати прикмети, які треба порушити. Вийшов перелік із приблизно 30 пунктів, частину з яких можна було плюндрувати систематично, а частину — всього один раз, тому що спробуй ще їх порушити. Логістика деяких забобонів виявилася досить складною. Наприклад, якщо продати посуд, в якому лежали ліки, то скоро захворієш і ці ліки знадобляться тобі самому. Продавати посуд я не планував.

Крім того, попадалися і зовсім нереальні прикмети. Наприклад, на одному з сайтів без особливої конкретики пропонували «не проходити між жінками». У приблизно чотиримільйонному Києві це було б досить непросто.

Ще часто зустрічалася прикмета про те, що перед виходом з дому завжди потрібно вичистити золу з вогнища, інакше біда неминуча. Ні вогнища, ні золи у мене вдома не спостерігалося.

А ось якась письменниця Ірина Уділова, володарка сайту з підзаголовком «Розкрий себе», стверджувала таке: «Панночка, у якої груди засвербіли зліва, може радіти — про неї з любов'ю згадає обранець, нудьгує і сумує без своєї коханої». Підходящих сверблячих грудей у мене теж не було.

Зате був досить багатий досвід взаємин із прикметами. Бабуся вірила в них ревно і практично жодного дня не минало без того, щоб я не почув, що щось порушив, тому мені світить якась кара.

Узагалі, судячи з соціологічних даних, з прикметами щільно стикаються досить багато українців. У березні 2019 компанія R&B Group опитала 1999 людей і з'ясувала, що вірять в забобони 37% із них, не вірять — 57%.

В українських ЗМІ матеріали про прикмети можна зустріти досить часто (це, до речі, один із них). «Лівий берег» колись повідомляв, що за спостереженнями метеоролога, народні прикмети про погоду більше не працюють через кліматичну кризу. Про це ж казали і на ТСН, порівнюючи прогнози професійних метеорологів та «народних». Можна почитати про забобони і на «Дзеркалі тижня».

Цікавою є ще одна цифра з опитування R&B Group: 32% стверджували, що зустрічалися із практичним підтвердженням забобонів. Саме практичні підтвердження я і намагався відшукати весь місяць. Втім, спочатку здалося, що мені навпаки стало везти. Наприклад, поруч із моїм будинком вже декілька років працював магазин одягу. І всі ці роки я його ігнорував, але на п'ятий день експерименту чомусь спонтанно вирішив заглянути. Виявилось, що там продають дивні, але стильні речі, і я купив аж три шмотки. Більш того, я зайшов туди в останній день досить значних знижок, що явно виглядало везінням.

Але через кілька днів зламався ноутбук. Просто на рівному місці «завис» і відмовився вмикатися. Ремонт потягнув більше тисячі гривень. Ще через день зламалася і пральна машина. Такий перебіг подій мені подобався перестав. Я заспокоював себе тим, що ноутбук виповнилося вже років п'ять, а пральній машині — й всі десять, тож коли ж їм ще ламатися, як не зараз. Щоправда, чомусь вони вибрали саме ті дні, коли я старанно порушував прикмети.

Крім цих роздумів, я знайшов ще одну розвагу: намагатися розшифрувати, як могло з'явитися конкретне марновірство. Наприклад, заборона хлюпатися водою під час вмивання. Досить логічно, що розлита усюди вода дратує тих, хто вмивається потім. Тому, скоріше за все, кілька століть тому якісь батьки могли для переконливості набрехати синові, що якщо він буде так бридко плескатися, то щось паранормальне гарантує йому неприємності.

Або ось, скажімо, є безліч прикмет про ножі: з них не можна їсти, їх не можна залишати на столі й купа інших правил. У багатьох з них є цілком логічні пояснення: їсти з гострого леза взагалі-то може бути небезпечно. А ніж, що лежить на столі, може, наприклад, зацікавити дитину — і вона поріжеться.

Але чому не можна дарувати ніж? Причому подібне правило є у різних культурах по всій планеті — від Південної Америки і до Китаю. Можливо, це якось пов'язано з тим, що раніше холодна зброя було

неймовірно цінною і хороші клинки ковалі створювали спеціально під майбутнього власника. Тому передача персональної зброї комусь іншому могла дійсно здаватися вчинком неправильним. Як би там не було, з ножа я пару раз поїв яблука. Було відносно зручно.

До речі, про зручність. Найскладніше було звикнути надягати одяг задом наперед і навиворіт — ця прикмета обіцяла неприємності, бійку і просто невдачу. На вулицю, щоправда, я вирішив в такому вигляді не виходити, тому що якщо прикмети дійсно настільки могутні, то їм і домашніх порушень вистачило б, щоб мені насолити. Тут, до речі, з'ясувалося, що застібаючи гудзики на штанах ззаду — одна з найскладніших речей у світі. Тому, якщо до вас підходить дівчина і просить допомогти їй з блискавкою на спині, то не треба знущатися і хіхикати, а просто допоможіть. Це і правда досить непроста гімнастика.

Як я вже згадував, весь список прикмет, які я собі виписав, ділився на три великі розділи: «щодня», «хоч раз» і «за можливості». У першому серед інших були такі: плескатися водою; грати ножом; класти ключі на стіл, та інші дрібниці, які, щоправда, обіцяли мені зовсім не дріб'язкові неприємності. Хоч раз потрібно було порушити, наприклад, ось такі забобони: винести сміття ввечері; прибрати в неділю; порухувати гроші, коли сідає сонце; побачити, як мені переходить дорогу чорний кіт і ще штук п'ять.

З котами мені дуже повезло. По дорозі з мого будинку до редакції при якійсь установі живуть одразу три чорні кішки, які регулярно тусуються на вулиці. Втім, дорогу переходити вони не поспішали, й в основному просто займалися профільною котячою діяльністю — нічого не робили. Тож кілька разів мені довелося їх зігнати й потім цілеспрямовано перетнути траєкторію їхньої ходи.

Одного разу мені навіть вдалося досягти своєрідного рекорду, можливо, світового: умовну дорогу мені перейшли всі три кішки. У той день нічого особливо страшного не сталося, хіба що у службі замовлень їжі, де я хотів взяти обід, раптово зникли всі акції. Але навряд чи це провина саме кішок.

Був ще список «за можливості». Там перебував, скажімо, пункт «подивитися в розбите дзеркало» — це передрікало мені сім років невдач. Спеціально розбивати ціле дзеркало заради експерименту я не хотів, тому просто шукав уже зіпсоване на навколишніх смітниках. І знайшов! Чи можна вважати за вдачу те, що я знайшов предмет, який має принести мені невдачу?

До речі, ближче до кінця місяця я спробував вести статистику і рахував усі випадки, коли мені «пощастило» або «не пощастило». Як тільки я вийшов з приміщення, почався дощ — зараховуємо до «не пощастило». Встиг зловити телефон до того, як він гелпнувся на асфальт — зараховуємо в інший розділ. Щоправда, з підрахунків я в підсумку збився, але в будь-якому випадку, за відчуттями, гарне перемагало.

Тож підсумки: мене не побили, я за весь місяць ні з ким із близьких серйозно не посварився і в цілому непогано провів час, якщо не брати до уваги зламаних ноутбука і пральної машини. Можливо, річ у тім, що я в прикмети не вірю. Точніше, намагаюся не вірити. Часом я помічаю за собою дивні рефлекторні реакції. Наприклад, якщо надів одяг задом наперед, то рука іноді сама тягнеться постукати по дереву, щоб зняти це зловісне прокляття. Варто зазначити, що у прикмет є одна позитивна якість — вони заспокоюють.

«Наш мозок постійно будує прогнози: якщо станеться одне, то чи призведе це до іншого? Що більше у нас досвіду, то вища якість цих прогнозів, — розповів мені нейробіолог й керівник компанії BeehiveoG Сергій Данилов. — Але оскільки подій дуже багато, а у мізків немає часу збирати аналітику за всіма ними, то ми дуже чутливі до різноманітних повторів. Забобони починаються з того, що ми просто прагнемо повторити те, що нібито принесло успіх. А якщо не повторюємо, то у нас зростає тривожність».

За словами Сергія, це дійсно впливає на людей. Ось, наприклад, майже всі спортсмени дуже забобонні. Скажімо, хтось завжди зав'яже шнурки спочатку на правій нозі. Якщо змусити його зав'язати спершу на лівій, то цілком ймовірно, що він виступить гірше через підсвідому тривогу.

«На початковому рівні прикмети навіть можна назвати хоч трохи корисними, тому що вони дають нам заспокоєння. Якщо ти йдеш на екзамен і в метро завжди проходиш через певні двері, то нехай, ніяких особливих незручностей від цього немає, — пояснює Сергій Данилов. — Але, на жаль, забобони можуть переростати мало не в obsesивно-компульсивний синдром. І тоді позбутися цього буде дуже складно. В такому випадку чи не єдиний вихід — саморефлексія: треба оцінити, навіщо ти це робиш, відловлювати в собі подібні моменти, аналізувати і розривати асоціативний зв'язок між подіями, які насправді аж ніяк не пов'язані».

У вірі в прикмети є ще один дивний ефект. Можливо, вони продовжують життя — у всякому разі, про це нібито говорить дослідження Лондонського університету. Там опитали 5460 британців і з'ясували, що 97% людей старші за 90 років все життя уважно ставилися до прикмет і подібних речей. Серед людей старших за 80 років таких виявилось 93%. З цього вчені зробили висновок, що прикмети змушують людей бути більш обережними, ретельно обмірковувати свої дії та не сильно засмучуватися у разі невдачі.

Що цікаво, одні й ті самі речі в різних культурах можуть означати кардинально різне. Скажімо, у нас одягнена навиворіт сорочка означає, що тебе поб'ють, а у французів — що на тебе чекає приємна звістка. Крім того, чорного kota у Франції варто прихистити на перехрестя п'яти доріг і відпустити. Де він ляже — схований скарб. Хіба те, що у різних країнах паранормальне призводить до різних результатів, не говорить про те, що все це вигадки?

Здавалося б, людство пройшло грандіозний шлях від страху перед громом до розгадки будови Всесвіту. Але мільйони людей досі знаходять заспокоєння у вірі в ірраціональне. У те, що якщо тричі плюнути, побачивши kota певного кольору, то світ буде до тебе добришим.

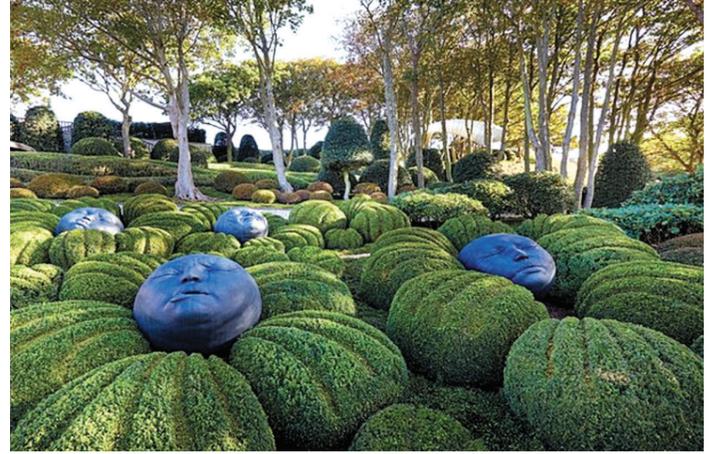
Коли щось дарує душевну рівновагу — це добре. Але, можливо, було б краще, якби це відбувалося завдяки науковим знанням і критичному мисленню, а не плювкам в нікуди.

МАРЧЕНКО Юрій, Platfor.ma

СКУЛЬПТУРНИЙ ПАРК – АРТ ПОМІЖ ДЕРЕВ

Йоркширський скульптурний парк, Англія

Сади Етрета

Засновниця Port.agency Катя Тейлор написала про те, чому скульптурний парк важливий, а головне – чому культура часто не займає потрібне місце в думках та пріоритетах людини.

В Україні у багатьох досі є відчуття, що культура – це щось розважальне. Культурна подія – ну, можна завітати, коли є вільний час. Ось наука, наприклад, – це важливо, тому що від неї залежать нові технології, медицина і тривалість життя. Але й науку так сприймали не завжди. До Ньютона вона, за великим рахунком, була на службі в релігії. А люди в основному варили зілля з очей овець і крові, щоб виликуватися від усіх хвороб. І тільки за останні роки 200, як тільки користь науки, якщо посилятися на теорію Юваля Ноя Харарі (*ізраїльський історик та автор світових книжкових бестселерів*), стала зрозумілою спочатку імперіям, а потім великим корпораціям, вони пояснюють цю користь суспільству. Але нам може здаватися, що ми це знали завжди.

Так ось, з культурою цього не сталося. Ніхто не пояснює людям, що вона також першорядна. І з часом вона стала чимось маргінальним або навпаки елітарним у світі, де люди в основному виживають. Виник конфлікт, пов'язаний із тим, що для виживання культура ніби не дуже й потрібна.

Але ж те, що нас відрізняє від тварин – свідомість, здатність вигадувати і творити – є побічним ефектом розвитку мозку людини. Все, що стоїть за рамками практичних речей, але при цьому формує загальний міф, і називається культурою. І якби потреби створювати не було, то не було б архітектури, музики і мистецтва. А значить, не було б навколишнього світу таким, як ми його знаємо. І в цьому розумінні, подобається нам це чи ні, мистецтво у вузькому сенсі і культура в широкому є такими ж базовими речами, як їжа і безпека.

Тут, звичайно, можуть набігти з аргументами апостоли Маслоу. Але штука в тому, що можна побудувати іншу піраміду, де людина, яка ніколи не слухала музику і не поділяє з жителями свого регіону загальні міфи (*тобто те, на чому, власне, формується ідентичність*), і не людина зовсім, а просто тіло, яке так само потрібно годувати і оберігати від зовнішніх небезпек. Але чи має це тіло хоч щось спільне з тим, як себе мислить особистість, – велике питання.

Уже декілька років я займаюся в Україні культурними проектами. Все, що ми робимо з моєю командою, побудоване на цьому фундаменті, на чіткому

уявленні про те, що культура – це база для визначення особистості людини, а не концерт поп-зірки або просто красиве зображення на стіні в музеї.

У якийсь момент нас почало виносити в публічний простір. Нам стало цікаво працювати саме у відкритому полі, отримувати живі реакції. Коли ти запираєшся в галереї або ще якійсь інституції, то ніби перебуваєш в лабораторних, стерильних умовах і в них можеш дозволити собі все, що завгодно, не боячись реакції глядача. Виходячи ж у публічний простір, ти відразу отримуєш потужний відгук. Людям може подобається те, що ти робиш, чи ні, але вони в будь-якому разі включаються. Тому що це їхній простір, вони відчують себе зобов'язаними відреагувати. Це дає велике поле для взаємодії та обговорення. Як на мене, в публічному просторі працювати набагато цікавіше.

Одне з найскравіших вторгнень культури в публічний простір – це скульптурні парки. Я була в декількох із них, і це завжди не просто сад з деревами і лавками. Скульптурний парк – це зазвичай масштабна виставка, де ти як глядач вчишся заново взаємодіяти з твором мистецтва. По-перше, часто це значні і незвичайні речі. Вони змінюють простір, пропонують тобі якусь історію. На відміну від «Мони Лізи», навколо якої сотня людей з камерами, тут ти можеш безпосередньо бути з твором, часто один на один. Це просто інший досвід. Досвід, який нероздільно пов'язаний з естетичним і емоційним переживаннями. Досвід, який може тебе змінити.

Що таке взагалі скульптурний парк? Він відрізняється від галереї, скажімо, ще й тим, що в галерею ти приходиш конкретно побути, подивитися і піти, а тут ти знаходишся, проводиш час. Це ніби стає частиною твого звичайного життя. А якщо навіть естетично мистецтво – частина життя, то це впливає далі на все: твій смак, лояльність, толерантність, купу інших речей. Ти не можеш пастися разом з вівцями навколо дивовижних скульптур Генрі Мура, а потім повернутися в місто і плювати на газон. Це ніби не очевидні, але пов'язані речі. Це формує культуру поведінки в найширшому сенсі.

Є, наприклад, Сади Етрета – місце, де перетинається сучасне мистецтво і ландшафтний дизайн. Вони розкинулися на скелях алебастрового

узбережжя Нормандії (*Франція*). Натхненням для створення парку стала фігура Клода Моне, який бував у цих місцях і писав тутешні пейзажі. Цікаво, що особняк перша власниця назвала на честь Роксолани, особою якої захоплювалася. Сади Етрета – це місце, де отримуєш задоволення від усього, куди не подивишся – від історичного саду до сучасного мистецтва.

А ще є австралійська ініціатива Sculpture by the Sea. Це не парк, а скоріше подія, яка проходить вже 22 роки, і сіднейці не уявляють своє місто без неї. Щороку фестиваль відвідує 750 тис. людей. Це найбільша у світі щорічна виставка скульптур, на двох локаціях якої зазвичай представлено майже 200 робіт. По суті, це головна безкоштовна публічна культурна подія в Сіднеї.

Усі ці неймовірні парки починалися з потужного імпульсу і не завжди великого бюджету. Я правда вірю в те, що Україні необхідний такий парк скульптури, і сподіваюся, що він незабаром з'явиться.

Уже кілька років ми працюємо з ініціативою Edem Resort. Починали просто зі скульптур в красивих садах оздоровчого комплексу, але зрозуміли, що з цього має вирости щось набагато більше. Ми разом з ініціаторами вийшли за рамки території курорту і замахнулися на гектари, де може народитися перший український скульптурний парк.

У нас є амбіція показувати дуже різну скульптуру, щоб зрозуміти, якою взагалі вона може бути. Від класичної форми до експериментальної людської скульптури – є такий термін, human sculpture. У цьому сенсі перформанс, який робить художник, може теж бути скульптурою, якщо це опиняється в правильному контексті. Наприклад, в контексті скульптурного парку.

А ще є світлова скульптура, кінетична, інсталяції, купа всього іншого. Чи може, скажімо, ленд-арт бути скульптурою? Може. Загалом, дуже багато різних форм і понять, які в широкому розумінні можна об'єднати під одним прапором – скульптура. В цьому сенсі парк може стати для нас ще й певною лабораторією з вивчення нових можливостей скульптури і переосмислення класичного поняття. І це, як мені здається, найцікавіше. Особливо якщо пам'ятати, що культура – це те, що і робить нас людьми.

Катерина ТЕЙЛОР

Йоркширський скульптурний парк, Англія

Sculpture by the Sea

Sculpture by the Sea

	Засновники: Міністерство освіти і науки України, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (НЕНЦ) Головний редактор: Володимир Вербицький Редактори: Ольга Ільків, Вікторія Петлицька Відповідальний секретар: Олександр Кузнецов Літературне редагування: Ольга Ільків	Газету можна придбати за адресою: м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ Тираж – 1 500 пр. Ціна договірна Газета «Юнат» реєстраційне свідоцтво КВ № 22094-11994Р від 16.05.2016 Рукописи не рецензуються й не повертаються. Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів.	Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ Тел./факс 430-0260 Тел. 430-0064, 430-2222 www.nenc.gov.ua E-mail: nenc@nenc.gov.ua	Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс» Підготовлено до друку 24.03.2020
--	--	---	---	--